

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG DISTRIKTSDEPARTEMENT

Magnus Forsberg

Deres ref

Vår ref

Dato

23/2952-4

19. juni 2023

Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2023 - Oslo kommune - klage på vedtak om fritak fra å stå på valgliste

Kommunal- og distriktsdepartementet viser til oversendelse av klage av 26. mai 2023 fra Magnus Forsberg og klage datert 31. mai 2023 fra Tjeran T. Vinje på valgstyret i Oslos vedtak 25. mai 2023 om å gi Lars Petter Solås fritak fra å stå på valgliste til kommunestyrevalget i Oslo kommune.

Departementet behandler klagene samlet siden de gjelder samme forhold.

Sakens bakgrunn

Fristen for å sette fram erklæring om at man ikke ønsker å stå på valgliste, ble av valgstyret i Oslo satt til 2. mai 2023. Lars Petter Solås avga skriftlig erklæring om at han ikke ønsket å stille til valg i e-post 16. mai 2023.

Valgstyret i Oslo behandlet de innkomne listeforslagene i møte 25. mai 2023. Listeforslaget fra Fremskrittspartiet ble godkjent og et enstemmig valgstyre vedtok å gi Lars Petter Solås fritak fra listeforslaget til Fremskrittspartiet ved kommunestyrevalget i Oslo kommune (sak 10/23).

Innholdet i klagene

I klagen fra Forsberg vises det til Kommunal- og distriktsdepartementets brev til Steinkjer kommune der det ble gjort rede for adgangen til å avgi skriftlig erklæring om fritak etter at fristen valgstyret har satt, har utløpt. Videre viser klager til at det er åpenbart at fristoversittelsen ikke skyldes forhold som nevnt i valgloven § 15-5 fjerde ledd.

Postadresse
Postboks 8112 Dep
0032 Oslo
postmottak@kdd.dep.no

Kontoradresse
Akersg. 59
www.kdd.dep.no

Telefon*
22 24 90 90
Org.nr.
972 417 858

Avdeling
Kommunalavdelingen

Saksbehandler
Cathrine Sørli
22 24 72 52

I klagen fra Vinje vises det også til Kommunal- og distriktsdepartementets brev til Steinkjer kommune der det ble gjort rede for adgangen til å avgi skriftlig erklæring om fritak etter at fristen valgstyret har satt har utløpt. Klager viser også til at fristoversittelsen ikke skyldes forhold nevnt i valgloven § 15-5 fjerde ledd.

I e-post av 5. juni 2023 viser Vinje til at det framgår av saksframlegget at flere kommuner har innvilget fritak fra lokal fastsatt frist og at direktør for bystyrets sekretariat har uttalt til NRK at det vil utgjøre forskjellsbehandling av Lars Petter Solås å ikke gi han fritak fra å stå på listen. Klager viser til at saken her ikke kan sammenlignes med de øvrige fritakssakene som det vises til i saksframlegget. Klager stiller også spørsmål ved om erklæringen om fritak er satt fram av fri vilje og om valgstyret har anledning til å gi fritak fra å stå på liste til en kandidat som er sykmeldt.

Valgstyrets behandling av klagen

Valgstyret i Oslo behandlet klagen i møte 6. juni 2023 og fattet følgende vedtak:

1.

Valgstyret opprettholder vedtaket om å gi Lars Petter Solås fritak fra listeforslaget til Fremskrittspartiet ved kommunestyrevalget i Oslo kommune.

2.

Klagen sendes Kommunal- og distriktsdepartementet.

Av direktørens forslag framgår blant annet følgende vurdering om valgloven § 3-4:

I Prop. 64 L (2010–2011) «Endringer i valgloven og kommuneloven (ombudsplikten, forsegling av valgurner mv.)» legger departementet til grunn at plikten til å stille på liste kan være i strid med de prinsipperklæringer om tanke-, menings- og foreningsfrihet som fremkommer i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 22 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 11.

Stortinget ga sin tilslutning til å få inn en generell fritaksregel for kommunestyre- og fylkestingsvalg. I 2020 vedtok Stortinget å endre Grunnloven § 63. Endringen innebærer en regel ved stortingsvalg som tilsvarer den generelle fritaksregelen ved lokalvalg.

(...)

Oppmykningen i regelverket bør tale for at valgstyret bør som hovedsak godkjenne fritakserklæringer selv etter fristen satt av valgstyret. Så lenge sekretariatet rekker å behandle fritakserklæringene opp mot listens tillitsvalgte innen den endelige lovpålagte fristen 1. juni, bør det å følge FNs konvensjon artikkel 22 og EMK artikkel 11 være viktigere enn å overholde en lokal fastsatt frist.

Videre i direktørens forslag under overskriften «Om valgstyrets lokale frist og håndteringen av fristen i fylker og kommuner» framgår følgende:

I brevet til Steinkjer kommune skriver departementet at det ikke er adgang til å innvilge fritak etter utløpet av fristen.

Dette samsvarer ikke med svaret Bergen kommune fikk i 2019 da den ba om en vurdering av fristen. Departementet uttalte da at valgstyret i kommunen kunne velge å sette ny frist for de kandidatene som av ulike grunner ikke hadde mottatt informasjon fra kommunen om fristen – se sak 2019/29405-13 (se vedlegg). I tillegg delegerte valgstyret til administrasjonen å behandle og innvilge fritak ved eventuelle nye fritakserklæringer.

Flere kommuner og fylker har både i 2019 og 2023 innvilget fritak etter den lokale fristen. Rogaland fylkeskommune innvilget en kandidat på listeforslaget fra Liberalistene fritak etter fristen i 2019.

(...)

Bystyrets sekretariat er ikke kjent med at departementet tidligere eller i år, på eget initiativ, har henvendt seg til kommuner eller fylkeskommuner som har innvilget fritak til kandidater etter fristen valgstyrene har satt. Slik direktøren ser det har det utviklet seg en praksis hos kommuner og fylkeskommuner om at fristen for å be om fritak er myknet opp etter at Stortinget endret valgloven i 2012.

Under overskriften «Valgstyrets vurdering av klage» framgår følgende:

Et enstemmig valgstyre godkjente fritakserklæringen fra Lars Petter Solås og flertallet mente at «en slik mulighet for fritak også bør praktiseres når valgstyret har anledning til å vurdere og behandle dem før lovens endelige frist før 1. juni, så lenge de har blitt satt på listen mot sin vilje eller hvor det er hendelser som ikke kandidaten hadde herredømme over. Disse medlemmer mener en eksklusjon fra det partiet man stiller til valg for må vurderes å falle innenfor sistnevnte kategori».

Direktøren er enig i vurderingen til valgstyret og fastholder at en eksklusjon fra partiet kandidaten stiller til valg for, etter at listen er innlevert, ligger klart innenfor en rimelig tolkning av hva en person ikke hadde herredømme over og heller ikke kunne forutse da han takket ja til nominasjon.

Direktøren viser videre til at det er sentralt i en forsvarlig behandling av listeforslagene og fritakserklæringer at det vil være å villedende velgerne å ha en ekskludert kandidat på førsteplass på listen, både fordi det gir et feilaktig bilde av hvem som fronter listen, og fordi vedkommende med all sannsynlighet vil komme inn i bystyret uten å skulle representere det partiet han står på listen til.

Endelig viser direktøren til at dersom klage tas til følge vil det innebære en uforståelig forskjellsbehandling av Solås opp mot andre kandidater både i Oslo og i andre kommuner/fylkeskommuner som har fått innvilget fritak etter fristen uten at det har blitt

klaget på dette. Direktøren mener det vil være en forskjellsbehandling ut fra at behandlingen av Solås fritakserklæring har vært eksponert i media.

Direktøren mener oppsummert at valgstyret har støtte i loven og lovens forarbeider til å kunne frita Lars Petter Solås fra å stå på valglisten og innstiller på at klagen ikke skal tas til følge.

Departementets merknader

Klage med krav om endring av valgstyrets vedtak om å godkjenne eller å forkaste et listeforslag, må fremsettes innen syv dager etter offentliggjøringen av overskriftene på de godkjente valglistene, jf. valgloven § 6-8. Departementet legger i til grunn at klagen innebærer et krav om endring av valgstyrets vedtak om å godkjenne listeforslaget slik at Lars Petter Solås står som kandidat på listen. Klagen er satt fram innen fristen.

Alle som har stemmerett kan klage over forhold i forbindelse med forberedelsen og gjennomføringen av kommunestyrevalget i den kommunen de er manntallsført, jf. valgloven § 13-2 første ledd. Det følger av direktørens forslag at klagerne er manntallsført i Oslo. Departementet legger etter dette til grunn at klagerne har klagerett. Vilårene for å klage anses dermed for oppfylt.

Rett til å kreve fritak fra valg til kommunestyre og fylkesting følger av valgloven § 3-4. Det følger av første ledd at rett til å kreve seg fritatt fra valg til kommunestyre og fylkesting har den som avgir skriftlig erklæring om at vedkommende ikke ønsker å stille til valg på den aktuelle valglisten. Det er en generell rett til fritak som ikke krever noen begrunnelse. Det følger av andre ledd at slik erklæring må settes fram innen den frist valgstyret eller fylkesvalgstyret setter, ellers tapes retten til å strykes fra listeforslaget.

Det følger av valgloven § 6-6 femte ledd første punktum at valgmyndighetene skal underrette samtlige kandidater på listeforslagene om at de er satt opp på listeforslag og opplyse om adgangen til å søke om fritak.

Valgstyret i Oslo satte frist for å levere erklæring om fritak til 2. mai. Lars Petter Solås overholdt ikke denne fristen. Erklæring om fritak ble levert ved e-post 16. mai. Retten til fritak er etter ordlyden i § 3-4 betinget av at vedkommende krever det innen fristen valgstyret har satt. Dersom erklæringen settes fram etter fristen, tapes retten til å strykes fra listeforslaget.

Valgloven § 3-4 er en videreføring av tilsvarende regel i valgloven av 1985 § 25 nr. 5. Tredje punktum lød: «Underretningen skal (...) inneholde opplysning om at retten til å kreve seg fritatt er gått tapt dersom kravet ikke er fremsatt på den måten og innen den frist som er fastsatt (...)». Det fulgte av fjerde punktum at departementet fastsetter skjema for underretningen. På skjemaet som departementet hadde fastsatt het det: «Hvis kravet om fritak ikke er kommet til valgstyret innen fristen, er retten til å kreve fritak tapt. Dette fremgår av valgloven § 25 nr. 5.» Samme synspunkt framgår også i boken *Valglovgivningen* (1997) av Overå, Dalbakk og Pavestad på s. 109.

Det framgår av direktørens forslag at innføringen av en generell fritaksregel i regelverket bør tale for at valgstyret som hovedsak bør godkjenne fritakserklæringer selv etter fristen satt av valgstyret. Videre framgår det av saksframstillingen at så lenge fritakserklæringen blir behandlet innen fristen for å behandle listeforslag 1. juni, bør det være viktigere å følge FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og Den europeiske menneskerettskonvensjon enn å overholde en lokal fastsatt frist.

Dagens fritaksregel ble tatt inn i valgloven i 2011. Bakgrunnen for endringen var blant annet at det ble gjort en vurdering av ombudsplikten i lys av Norges internasjonale forpliktelser. Fristen for å sette fram erklæring om fritak ble ikke endret. Departementet vurderte ombudsplikten opp mot Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 11 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 22. I Prop. 64 L (2010–2011) punkt 5.2.7 framgår blant annet følgende vurdering:

I høringsnotatet ble det foreslått at en kandidat som ville kreve fritak fra å stå på en liste, måtte legge frem en erklæring om at vedkommende ikke delte listens politiske synspunkt.

Departementet er etter en fornyet vurdering kommet til at det kan stilles spørsmål ved om forslaget er i tråd med den negative ytringsfriheten, det vil si retten til ikke å gi uttrykk for et bestemt syn. Departementet viser blant annet til Senter for menneskerettigheter som argumenterer i denne retning. Det kan tenkes flere grunner til at en person opplever det som problematisk å måtte tilkjenne et standpunkt for å få fritak. Dette ville vært en konsekvens av den reglen departementet opprinnelig foreslo i høringsnotatet. Bakgrunnen for at en ny fritaksgrunn ble foreslått var imidlertid å bringe ombudsplikten mer i tråd med menneskerettighetene.

Departementet er nå kommet til at det bør være tilstrekkelig at en person leverer en skriftlig erklæring til valgmyndighetene der man erklærer at man ikke ønsker å stå på den aktuelle listen. Det foreslås derfor ikke noe krav om å tilkjenne eller fornekte politiske synspunkter.

Videre under samme punkt i proposisjonen heter det følgende om fristen for erklæring om fritak:

Departementet mener likevel at prinsippet i ombudsplikten om at deltakelse er et samfunnsansvar opprettholdes, og at fritaksregelen utgjør en fleksibel tilnærming til dagens realiteter som er i tråd med folks rettsfølelse. Det kreves fortsatt en aktiv handling for å kunne kreve seg fritatt, og dette må skje innen en bestemt frist. I motsatt fall må vedkommende stille til valg.

Departementet kan vanskelig se at det forhold at loven stiller krav om at det settes en frist for å gi erklæring om fritak er i konflikt med (den negative) retten til å danne og slutte seg til organisasjoner og foreninger.

På denne bakgrunn er departementet av den oppfatning at Solås' oversittelse av fristen som utgangspunkt innebærer at retten til å kreve fritak er tapt.

Valgloven § 15-5 har i fjerde ledd en bestemmelse om oversittelse av frister mv. Bestemmelsen lyder:

Melding, erklæring eller klage som gis etter utløpet av frist etter denne lov, kan bare tas til behandling hvis fristoversittingen skyldes forhold den som plikter å overholde fristen, ikke hadde herredømme over og heller ikke kunne forutse.

Departementet vil nedenfor vurdere om erklæringen likevel skal gi grunnlag for fritak fra å stå på liste etter denne bestemmelsen.

Bestemmelsen ble tatt inn i valgregelverket ved vedtakelsen av gjeldende valglov og lovfestet en tolkning som ble gjort av valgloven av 1985. Ifølge 1985-loven § 86 fjerde ledd kunne det ikke gis oppreisning ved oversittelse av frister. Bestemmelsen ble likevel tolket slik at den ikke var til hinder for at det ble tatt hensyn til omstendigheter parten ikke hadde herredømme over, og som vedkommende heller ikke kunne bebreides for å ha unnlatt å ta i betraktning, jf. Ot.prp. nr. 45 (2001–2002) punkt 17.4.1.

Lovens forarbeider nevner feilaktig eller mangelfull informasjon fra det offentliges side eller force majeure-lignende forhold, som uvær, som eksempler på forhold man ikke har herredømme over og heller ikke kan forutse, jf. Ot.prp. nr. 45 (2001–2002) punkt 17.4.2. Dette er kun eksempler og ikke en uttømmende liste over slike forhold.

Departementet uttalte i Prop. 64 L (2010–2011) under punkt 5.2.7 følgende om bestemmelsen om fristoversittelse:

Lokale valgmyndigheter er ansvarlig for å underrette kandidater på valglistene om at de er satt opp som kandidater på listeforslag og om retten til å kreve fritak, jf. § 6-6 (4). Erklæring om at en ønsker fritak må være skriftlig og signert av vedkommende som søker fritak. Erklæringen sendes til lokale valgmyndigheter innen angitt frist. Frist for innlevering av slik erklæring fastsettes av lokale valgmyndigheter. Oversittes fristen vil retten til å kreve seg fritatt normalt falle bort. Bestemmelsene i valgloven § 15-5 om oppreisning for oversittelse av frist, er streng. Vilkåret er at fristoversittingen må skyldes forhold vedkommende ikke hadde herredømme over og heller ikke kunne forutse.

Solås har ikke i sin erklæring vist til at fristoversittelsen skyldes forhold han ikke hadde herredømme over og ikke kunne forutse. Årsaken til at han ikke ønsker å stå på listen oppgis i e-posten å være at han er ekskludert fra Fremskrittspartiet og at det av hensyn til valgprosessens integritet, partiet og han selv er til det beste at han strykes.

Det framgår av direktørens forslag at en eksklusjon fra partiet kandidaten stiller til valg for, i etterkant av at listen er levert, klart ligger innenfor hva en person ikke har herredømme over og kunne forutse da han takket ja til nominasjon.

For at et forhold skal kunne være årsak til at en frist ikke holdes, må forholdet inntreffe før fristen går ut. Dette følger av at vilkåret i § 15-5 fjerde ledd er at fristoversittelsen skyldes forhold den som plikter å overholde fristen, ikke hadde herredømme over og heller ikke kunne forutse. Det kreves dermed en årsakssammenheng mellom fristoversittelsen og forholdet det vises til. Forhold som inntreffer etter at fristen er gått ut, kan ikke være årsak til fristoversittelsen og faller dermed utenfor det bestemmelsen regulerer.

Avgjørelsen om å frata Solås medlemskapet i Fremskrittspartiet ble tatt etter at fristen for å levere erklæring om fritak satt av valgstyret i Oslo hadde passert, og § 15-5 fjerde ledd kommer derfor ikke til anvendelse.

På denne bakgrunn finner departementet at listeforslaget fra Fremskrittspartiet skulle vært godkjent med Lars Petter Solås som kandidat.

Det framgår videre i direktørens forslag at det etter lovendringen i 2011 har utviklet seg en praksis hvor erklæringer som mottas etter fristen valgstyret har satt i større grad tas til behandling. Det vil som følge av denne praksisen utgjøre en forskjellsbehandling av Solås dersom han ikke gis fritak fra å stå på valglisten.

Departementet viser til at det forhold at det eventuelt har utviklet seg en slik praksis i enkelte kommuner, ikke innebærer at den er i tråd med valgloven. Vi vil videre bemerke at samtlige listekandidater i hver kommune blir likebehandlet ved at de får en frist for å levere fritakserklæring.

Konklusjon

Klagene fra Magnus Forsberg og Tjeran T. Vinje tas til følge. Valgstyre i Oslo kommunes vedtak om godkjenning av listeforslag til kommunestyrevalget i Oslo fra Fremskrittspartiet opprettholdes med den endring at Lars Petter Solås skal stå som kandidat. Departementets vedtak er endelig og kan ikke bringes inn for domstolene, jf. valgloven § 13-2 fjerde ledd tredje punktum.

Med hilsen

Cathrin Sætre (e.f.)
ekspedisjonssjef

Cathrine Sørлие
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer